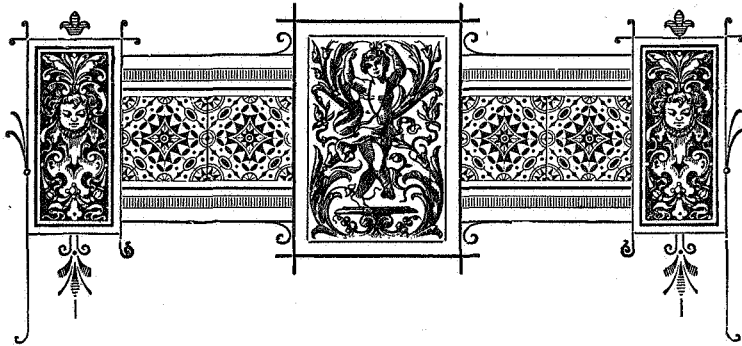

Træf af Trondhjems kathedralskoles historie.

Af rektor A. E. Grichsen.

I middelalderen fandtes der en latinskole ved hver norsk domkirke; man kalder dem derfor domskoler (kathedralskoler, af cathedra, en bispestol). At der desuden her i landet, ligesom andensteds, ogsaa har været skoler ved enkelte klostre, er sandsynligt; men i virkeligheden ved man intet derom. Ogsaa om domskolerne er efterretningerne sparsomme; navnlig fortællles der intet om deres oprettelse. Det er imidlertid rimeligt, at de skrives sig fra midten af det 12te aarhundrede og hænger sammen med den ordning af de norske kirkeforhold, som under Harald Gille's sønner foretoges af den pavelige udsending Nikolaus Brekspere. Der oprettedes da ved hver domkirke et domkapitel, bestaaende af stiftsstadens geistlige (kannikerne), der skulde udgjøre biskopens raad og blandt andet ogsaa havde det hverv at undervise de vordende prester. Domskolen var saaledes væsentlig en presteskole, og den kundskab, som der meddeltes, bestod — foruden øvelse i sang — i theologi og latin. Fra denne oprindelse har Trondhjems kathedralskole sit navn og kan nu se tilbage paa en historie, der strækker sig gennem mere end 700 aar.

Den første sikre efterretning om skolen i Nidaros knytter sig til et berømt navn. Kong Inge Baardsøn satte nemlig den unge Haakon

Haakonsøn, siden Norges konge, tilligemed sin egen søn Guttorm i denne skole. Dette skede rimeligvis i 1214, da Haakon var 10 og Guttorm 8 aar gammel. Disse bliver saaledes de første disciple i denne skole (og overhovedet i Norge), som kan nævngives; de afgiver tillige et bevis for, at der i domskolerne ogsaa kunde findes disciple, der ikke skulde gaa den geistlige vei. Da kong Inge var død 1217, gik 12 dertil opnævnte mænd til den „op fra“ kristkirken beliggende skole for at hente Haakon og faare ham til konge. Skolen havde altsaa i Nidaros, som tilfældet var overalt, sin plads i domkirkens umiddelbare nærhed, hvad enten den nu havde sit eget hus eller holdtes i en af kannikernes øvrige bygninger.

Benævnelsen rektor findes ikke i Norge i middelalderen; man kalder skolens styrer skolemester (skólameistari), paa latin scholasticus. Han var selvfølgelig altid en mand med prestelig uddannelse og beskaffedes ialfald efter 1297 af erkebiskopen med domkapitlets raad og samtykke. Der er opbevaret navnene paa 2 skolemestre i Nidaros: Gudbrand Petersøn (1383) og Jøns Olavson. Om den sidste udtaler erkebiskop Aslak Bolt i et brev af 1439, at han længe har været skolemester i Nidaros, har tjent og arbejdet vel og bragt mange gode mænd frem i boglig kunst, saa at de er blevne baade kannikere og prester i Nidaros og andensteds; men nu er han saa gammel, at han ikke længer kan forestaa skolen; derfor stænkter erkebiskopen kannikerne Olavstolden af 3 sogne, hvorfor de skal holde ham med kost i hans øvrige livstid, „forat han ikke skal trænge at tigge eller bede om almisje, den hellige kirke til skam og presteskabet til blusel og eftertale“. Af dette brev fremgaar, at ialfald denne skolemester ikke var medlem af domkapitlet.

Disciplene kaldtes skoleflekter, stundom ogsaa skolepilter; i forholdet til hinanden benævntes de skolebrødre. Under den heftige strid, som ved aar 1300 førtes mellem erkebiskop Jorund og hans domkapitel, tog skoleflekterne virksom del paa kapitlets side. Presten Laurentius Kalfsøn, en Islænding, der var erkebiskopens yndling og bedste støtte, var gang paa gang udsat for deres efterstræbelser. Engang forfulgte de ham paa gaden for at fange ham; han sprang op til domkirken og holdt sig fast i ringen paa kirke døren, medens flekterne sled i ham, saa hans fjortel blev revet af ham, indtil endelig erkebispens svende paa hans nødraab kom ham til hjælp. Ved en anden leilighed, da Laurentius skulde forrette ved en begravelse, kom skoleflekterne i flok og følge, rev voksløysene og kjerterne overende og afbrød forretningen. Tilfaldt drev de sin voldsomhed saavidt, at de

fangede den forhadte Islænding og puttede ham i et elendigt fangehul. Til undskyldning for denne ustyrlighed faar tjene, at de vistnok har havt kannikernes stiltiende samtykke.

*

*

*

Overgangstiden fra catholicismen til reformationen var hos os en forvirringens og opløsningens tid, og ikke mindst i Trondhjem. Hertil kom den store ildebrand i 1531, som rasede i domkirkenes nærhed og ganske vist har gjort skolen husvild. Der er tegn til, at den sidste erkebiskop har havt isinde at skaffe den en ny bygning; men noget alvorligt har han neppe faaet tid til at foretage i den henseende. Imidlertid har skolen visse vedblevet at bestaa, ogsaa efter branden om end i en hensygnende tilstand; der kjendes Disciple, som paa den tid har gaaet der, og i 1540 nævnes en skolemester Bernhardus, som da lovede „at tage vare paa skolen bedre end han pleiede“.

Da den første lutheriske biskop, mag. Torbjørn Olavsson, endelig udnævntes 1546, tog denne dygtige mand sig med iver af skolen. Det behøvedes ogsaa hellig. Over halvparten af stiftets prestekald stod ledige. Der trængtes en vel ledet latinskole, som kunde oplære nye prester og danne dem i den nye tids aand. Man maa erindre, at mange, maaske de fleste norske prester i det 16de aarhundrede ikke havde anledning til at studere ved noget universitet, men maatte nøies med den kundskab, de medbragte fra skolen. Det var derfor af vigtighed at faa gennemført den forbedrede ordning af skolevæsenet, som var fastsat i kirkeordinansen af 1539, og navnlig den bestemmelse, at der ved skolen skulde ansættes „en lærd mand udi den hellige skrift“, som paa latin havde at foredrage theologi for de ældre disciple („skoledegnene“) og tillige for byens presteskab og „forstandige borgere“. Denne lærer kaldtes læsemester (lector theologiæ). Hvis der ikke holdtes en saadan ved Trondhjems skole, skriver biskop Torbjørn aaret efter sin tiltrædelse, „da er der ingen forhaabning mere at faa prester eller kapellaner af samme skole, og saa fremdeles bliver den kristelige religion snart forglømt udi det fattige stigt.“ Skolen fik nogle aar efter sin læsemester (i 200 aar havde den saadan), og naaede lidt efter lidt ogsaa i andre henseender at svare til de i kirkeordinansen opstillede fordringer.

Det var navnlig under Fredrik den 2den, skolernes ven, at der gjordes dygtige tiltag for at bringe skolen paafode. Der skaffedes rektoren og skolens øvrige lærere („hørere“) en forøget indtægt, idet Kongen henlagde til dem tienden af prestegjæld i Romsdalen. Senere til-

stod han 12 fattige og flittige skolegutter underholdning med øl og mad paa kongsgaarden og tilføiede for sikkerheds skyld, at den kongelige lensmand ikke skulde paalægge disse disciple noget arbejde eller tjeneste. Endelig gav han 1573 sin lensmand i Trondhjem Ludvig Munk befaling om at sørge for opbyggelse af en skolebygning. Denne blev, ligesom den forrige, opført tæt ved domkirken og vedblev at benyttes lige til 1702. Det var en tømmerbygning og vistnok ikke meget storartet. Som tumleplads ansaaes det som selvsagt at Disciplene brugte kirkegaarden, og de har her, som andensteds, neppe faaret lempelig med skulpturarbejderne paa kirkenes yderside.

Den nysnævnte Ludvig Munk er den første af de mange, som har skjænket private legater til skolen i Trondhjem. Han bestemte dertil i 1594 renterne af 300 daler. De skulde uddeles hver St. Mikelsdag til 15 arme og hjælpeløse peblinger. Uddelingen foregik i domkirken, hvor peblingerne først affang 3 i testamentet opgivne salmer; „og naar de have udsjunget disse, da skal de allesammen falde paa knæ, og en pebling skal med høj røst læse de 3 bønner, som presterne udi bededagene læse for alteret, den første om syndernes forladelse, den anden for kongen og rigens raad, den tredje for fred. Til beslutning skulle de sjunge dette vers: Gud give vor konning og al øvrighed fred og godt regimente, at vi med dennem alle et godt, roligt og stille levnet føre kunne udi al gudelighed og ærlighed, amen! Saaledes skulde det gaa for sig med uddelingen af disse „Ludvigspenge“, som de kaldtes, „saalænge som denne verden staar.“

Skolens øverste tilsynsmand var biskopen, som rimeligt kunde være, da skolen ogsaa efter reformationen vedblev at betragtes som et underbrug under kirken. Han beskikkede og indsatte rektorerne, han holdt visitats i latinskolen ligesaavel som i kirken, prøvede lærernes kundskaber og holdt examen over børnene; han kunde til enhver tid i stort og smaat blande sig op i skolens anliggender. Næst biskopen i rang stod lektoren eller læsemesteren, hvis forhold til skolen dog var af en temmelig løs beskaffenhed. Skolens egentlige styrer, rektoren, var i Trondhjem forholdsvis godt aflagt, og de trondhjemske rektorer behøvede derfor ikke, som tilfældet var ofte ellers, at betragte sin stilling som gennemgangspost til et godt prestekald. Paa Kristian den 4des tid forsynedes kathedralskolerne med konrektorer. Trondhjem fik sin første i 1621. Han delte arbeidet i øverste klasse (mesterlektion) med rektor, saaledes at denne læste alle fag i de 3 første af ugens dage, konrektor i de 3 sidste. Var dette efter nutidens begreber en lidet heldig ordning, saa var det maaske endnu misligere, at der ikke

var optrukket skarpe grænser mellem begges myndighed; ogsaa konrektor skulde føre kontrol med de underordnede lærere og med den hele skoles disciplin. Naar en rektor var stillet mellem en herskesyg biskop og en umedgjørlig konrektor, kunde han have nok af daglige ærgreller, især naar dertil kom bryderier med forsømmelige hørere og rebelske gutter. Der har været rektorer i Trondhjem, som al sin tid førte en kamptilværelse og maatte sande det gamle ord: *Quem Jupiter odit, magistrum facit*. Af hørere var der i Trondhjem 3 indtil 1618, da biskop Urrebo forhoiede tallet til 4. Deres økonomiske vilkaar var faare slette; oftere gjordes der forsøg paa at hjælpe dem til bedre indtægt, uden at noget betydeligt opnaaedes. Til hørere fik man derfor i almindelighed kun unge studenter, ofte personer, som netop havde forladt mesterlektien. Med deres usle faar og ringe uddannelse fulgte sedvanlig mangelfuld respekt, hvorpaa de da efter evne raadede bod ved slittig benyttelse af ris og ferle. Af hørere, ligesom fattige disciple, modtog kostdage hos borgere i byen, er der adskillige eksempler paa. De havde sine tarvelige værelser ovenpaa i skolehuset. Hørerne var klasjelærere og benævntes efter sin klasse (lektie): 4de lektiehører, 3die lektiehører o. s. v. De havde altsaa alle fag i sin lektie, men ved indtruffen ledighed forfremmedes de gjerne til en høiere, hvilket var en smule forbedring baade i værdighed og indtægt. — Disciplenes gamle navn „flerker“ gif af brug ved reformationen, man kaldte dem her efter degne, de yngre af dem tildels ogsaa efter dansk stift pebling; de var alle fjendelige paa sin sorte dragt.

Noget særlig beskrivelse af denne skoles lokale haves ikke; men man kan være vis paa, at det ikke har afvejet synderlig fra det i de øvrige norske og danske skoler sedvanlige. I første etage var skoleværelserne eller rettere den eneste store skolestue. I den ene ende af denne var mesterlektien, hvor rektor og konrektor læste, afdelet ved et lavt stillerum af bord fra de 4 lavere lektier, hvor hørerne underviste. Disciplene sad paa rygløse bænke ved lange borde, trangt og ubekvent. I hver klasse var et kateder, table og timetabel. I de fleste skoler var der kun murstensgulv, men de norske skoler havde det fortrin for de fleste danske, at der ikke savnedes kafeovn. Ved den nævnte indredning af rummet gjordes det muligt for rektor, naar han var tilstede, at have overblik over hele skolen. Men man kan lettelig forestille sig, hvilken forstyrrelse og forvirring der maatte følge af, at 5 klasser samtidig undervistes i samme rum, hvor hver lærer maatte anstrenge sin røst for at overdøve sine kolleger og holde sine Disciples øine og tanker borte fra de andres omraade. Dertil kom, at afftraf-

feller med ferle og ris, med ørefiger og lugning hørte til dagens orden og naturligvis ledsagedes af sstrig og protester fra gutternes side. Under saadanne optrin har det vistnok været vanskeligt nok at holde undervisningen igang.

Et indblik i forholdene ved skolen i anden halvdel af det 17de aarhundrede faar vi af den ældste bevarede skoleprotokol, som begynder 1654, da Erik Bredal var biskop og mag. Søren Hansen rektor. Den gif under navnet skolebogen, men var nærmest en regnskabsbog for uddelingen af „skolepengene“. Det sees af denne, at skolens 5 lektier var delt hver i 2 partier (superiores og inferiores). Det samlede elevantal var i mange aar 120—140; øverste lektie talte paa-faldende mange, 40 og mere. Der havde til uddeling omtrent 600 daler hvert aar, hvoraf 300 daler fra „Trondhjems gaard“; den af Fredrik den 2den fastsatte bespisning paa kongsgaarden var nemlig gaaet over til en pengegodtgjørelse. Det øvrige beløb indkom som afgift af jordegodset, sognepengene og forskellige mere tilfældige indtægter. Ved uddelingen fik ogsaa lærerne sin part; men det meste fordeltes blandt disciplene efter alder og dygtighed, men saaledes at alle fik noget; dette sees tydelig deraf, at der nævnes, hvad der tilfaldt biskopens egne sønner „ikke mindre end andre fristeliges børn“; men biskop Bredal viste dog den uegennyttighed at overlade denne anpart til mere trængende. Undervisningen var altsaa ikke blot gratis, men man fik penge til; navnlig faldt der ikke saalidet af til endel af mesterlektiens disciple, og dette fristede saadanne til at tæle opholdet i denne klasse saalænge som muligt; saaledes var en vis Laurits Torfinnsen allerede mesterlektianer i 1654 (og muligens ogsaa tidligere), men fandt først i 1661 for godt at afgaa til universitetet; han, og andre med ham, har formelig haft et levebrød som disciple. Det hændte, at man benyttede saadanne gamle karle, der selv ikke havde mere at lære af skolens undervisning, som lærere i smaaflaskerne. I Danmark vides saadanne mesterlektianere endog at have indtraadt i egetestab, paa samme tid som dette var deres hørere forbudt.

Særlig begunstigede sees sangerne at have været. I den tids skole lagde man altid en betydelig vægt paa sangøvelserne, og Trondhjems skole stod her ikke tilbage; i 1618 lod Kristian den 4de skrive til domkapitlet, at man skulde sende ned til ham 3 af skolens bedste sangere, en bas, en tenor og en alt, som skulde gøre tjeneste i det kongelige „kantori“. Skolens sangere deltes i 4 grupper: præcentores (forsangere), „de som er temmelige musici“, „de ringere“ og „de som haver vel begyndt“. Kun de, som havde afgjort anlæg, var med i

sangforet, saaledes i 1654 af hele skolen blot 31. Kantor eller sanglærer var paa den tid en af skolens hørere. Sangerne benævntes almindelig Davidsdegne.

To af mesterlektiens disciple kaldtes corycæi (stundom ogsaa custodes eller notarii). De var en slags ordensmænd eller maaske rettere spioner, som blandt andet skulde passe paa, at der ingen uorden eller spektakel fandt sted, inden lærerne (ofte sent nok) indfandt sig, og angive de skyldige for rektor. De fik en ekstra godtgørelse af 1 daler ved hver uddeling. Af disse corycæi stod der megen respekt. Det underlige navn skal komme af det høie bjerg Corycus i Lilleasien, hvorfra røvere belurede de reisfærende.

Svenskernes besættelse af byen i 1658 sees at have foranlediget forstyrrelse i skolens regelmæssige gang. Af dimittenderne afgik i dette aar 2 til Upsalas og 1 til Rostocks universitet istedenfor til Kjøbenhavn. Indtægterne af kongens gaard udeblev baade i dette og i et par af de følgende aar. Der synes at have indtraadt blandt disciplene en ren oprørsaaend, som rektoren Nils Schytte, der netop tiltraadte i denne vanskelige tid, ikke kunde faa bugt med. I „skolebogen“ findes under 1661 en fortegnelse over «desertores et fugitivi», disciple af de to øverste klasser, som i løbet af de tre sidste aar havde rømt fra skolen, ialt 36, 18 af hver klasse. Et udslag af denne lyst til at strejke fandt endnu sted i pinsen 1663. Skolebogen giver os den underretning, at der uddeltes en ret anseelig ekstrabelønning til 13 disciple, „som ikke aleneste vagtede sig for opsætighed, men desforuden opvartede musikken pinseshøitid, at den ikke ganske ophørte for de afspændte disciplers uførmødelige unddragelse fra kirken og skolen“. I spidsen for disse brave nævnes mesterlektianerne Petrus Hagiogæus og Olaus Isogæus. Som det sees, lagde man sig allerede i skolen til lærde navne: den første tilnavn er græsk oversættelse af Helgelænding, den andens af Jemtælænding. Forøvrigt kaldte Petrus Hagiogæus sig siden, da han blev til noget, ret og slet Peter Jesperen; han blev doctor theologiæ samt kong Kristian den 5tes konfessionarius og høitbetroede mand og er utvilsomt den af skolens disciple i det 17de aarhundrede, som drev det videst i verden.

Gammel og rodfæstet var den anskuelse, at latinskolernes alumnier havde en særet til at lægge beslag paa godtfølske gavmildhed. Ligesom det ikke opfattedes som en ydmygelse for dem at samle almisser, saaledes er der mange tegn til, at disse i almindelighed ydedes af et godt hjerte; de lærde tiggere regnedes jo paa en maade til „kirfens personer“, og rundhaandethed mod dem var en Gud vel-

Efter fotograf i Billedselskabet.

Reproduceret af P. G. Olsen, Christiania.

Benjamin Dafs.

behagelig gjerning. Forat ikke folks godhed skulde misbruges, bestemtes der i den norske kirkeordinants, at „posepilter“, som løb for godtfolks døre, idet de udgav sig for skoledisciple uden at være det, „dem maa skolebørnene drage i skolen og straffe dem med ris, indtil de enten give sig udi skole eller til haandverk“, — en bestemmelse, som det vist har forskaffet skolegutterne en særlig fornøielse at opfylde.

I det 16de aarhundrede udstrakte de ældre disciple (skoledegnene) sine indsamlinger til det hele stift. Dette kaldtes sognegang. Med biskops og skolemesters tilladelse fik de fri en maanedes tid midtsommers og ligesaa længe omkring jul, og drog da ofte helt op til Nordlandene, saa at den fastsatte tid kunde blive betydelig overskreden. Stundom prædikede de for bønderne. De kunde da skraabe sammen i et eneste prestegjæld gaver i fisk, korn o. a. varer til en værdi af 20, ja 30 daler. Men denne omslaffen var ikke heldig for degnene selv, som baade forsmættede skolen og vænnede sig til adskillig uorden. Et kongebrev af 1601 gjorde en ende derpaa og bestemte, at sognepresterne skulde modtage og indsende til Trondhjem de gaver, som bønderne vilde yde. I 1625 reguleredes denne fra først af frivillige ydelse til en fast afgift af 4 skilling for hver fuld og 2 sk. af hver halv gaard. Denne afgift kaldtes degnepenge eller degnetold og ophævedes først i 1840.

I byen selv derimod vedblev indhøstningen af milde gaver at bestaa gjennem lange tider og under mangehaande former. I ligs-talen over Peter Grum, der døde som lagmand 1630, siges der til hans berømmelse: „Han har i denne menighed vist sin rundhed mod fattige skolens discipler, hvilke han gav fri kost aarligen, saa der var ikke en dag i ugen, han jo havde nogle og gav fri diff, foruden sin runde mildhed mod skolens personer, naar de om jul og andre tider besøgte ham med deres musik“. Lyffelige var saadanne, som opnaaede faste spisedage hos en velsindet horder; flere var de, som paa lyffe og fromme gif om og samlede i posen. Efterhaanden bragtes ogsaa dette tiggeri i skif og orden, idet en hel klasse samlet drog om i byen, ledsaget af sin hører. Dette foregik i almindelighed 4 gange om aaret: mortensaften, juleaften, nyttaarsaften og helligtrekongers aften. I Trondhjem indskrænkede man sig senere til de 2 første aftener. Toget indlevedes af 2 mindre peblinger, som i Trondhjem hed præcursores (forløbere), andensteds kaldt luciferi (lysbærere), fordi de bar lys eller fakler. I de gader, som saaledes besøgte, sang Davidsdegnene under kantorens anførsel salmer paa latin eller modersmaalet, tildels ogsaa sange, som en af skolens lærere havde digtet for øie-

medet. De paa disse dage indkomne beløb kaldtes under ett mortens-aftens-penge og deltes saaledes, at ikke blot disciplene, men ogsaa lærerne, selv rektor, fik sin bestemte part.

En for Trondhjem eiendommelig indretning til fattige skolegutters forførgelse var det saakaldte børnehus, som stiftedes 1637. Det skuldes privat foretagsomhed og understøttedes ved ikke saa legater. I børnehuset fik kun gutter plads. De havde til kjendemerke blaa ærmer og blaa luer og kaldtes derfor blaadegnene. De skal alle, heder det i fundatsen, optages i den latinske skole; men de, som efter nogen tids prøve viser sig at mangle nemme eller lyst for studierne, skal sættes i den danske regne- og skrive-skole. Som inspektør ansattes en af latinskolens hørere (den ædrueligste og flittigste af dem), som derfor faar 50 daler om aaret. Han har engang daglig at besøge dem og bl. a. høre, „hvoreledes de skifter sig med læsen til og fra bords, med bønner og salmer morgen og aften, og om raadskvinden haver sig noget at beklage over dem, at han da straffer dem paterne (faderlig), nu med ord, nu med lidelige hug og slag, paa det disse fattige børn ikke ved for strenge hug enten skulde forhærdes eller forjages“. Den nævnte raadskvinde skulde lave deres mad og forevrigt være som en moder for dem. Hun oppebar (foruden kosten) 7 speciedaler „og en halv hud læder“; desuden fik hun noget ved latinskolens aarlige uddeling, og det ser ud til, at hun har udført pedeltjeneste ved denne; egen pedel fik latinskolen først i begyndelsen af vort aarhundrede.

Var det for alle latinskolens disciple en rettighed at søge almisse, saa var det for disse fattigste af de fattige en pligt. Blaadegnenes tiggeri sattes fuldstændig i system. Byen deltes i 7 dele, hvoraf hver hjemfegtes en gang ugentlig. Naar de kom fra latinskolen fl. 10, skulde de gaa i rad og række, to og to ved siden af hinanden, og have med sig 2 kurve, en til brød og en til fulmad, og en kagge til øl samt en bøsse til at samle penge i, „og skulde de sjunge smukke og gudelige salmer, dog ikke begynde dem, før de kom til den første dør“ i det distrikt, som de den dag skal hjemføge. Og de gode borgere, som fra Arilds tid var vant til saadanne besøg og vel ogsaa betragtede sangen som en art vederlag, vægrede sig ikke for at yde fine milde gaver.

Man taaler tidt, en pebling om
Paa gaden gaar og nynner,
Et stykke brød paa hvert et rom
Man hannem med forsyner,

heder det hos Petter Dafs, som kunde tale af egen erfaring. — Da blaadegnenes hus brændte i 1681, fik børnene overladt et kammer i latinskolen, hvilket varede, indtil waisenhuset blev stiftet i 1734, og blaadegnene optoges i dette.

*

*

*

Undervisningens tvende store hovedgjenstande var religionskundskab og latin. Dette sprog blev paa en maade disciplenes andet modersmaal, som en sfinf mesterlektianer benyttede med lethed og dygtighed baade mundtlig og til skriftlig fremstilling. Dertil kom græsk, hvori man indtil 1739 dog kun læste det nye testamente, hebraisk og noget filosofi. Skolegangen varede om sommeren fra kl. 6 morgen til kl. 10 og fra kl. 2—5 eftermiddag, om vinteren var formiddagstimerne fra kl. 8—11. Onsdags og lørdags eftermiddag var fri. Desuden gaves (ialfald fra rektor Dafs's tid) fri 8 dage før mortensaften og 14 dage før juleaften, nærmest for at faa tid til at indøve Davidsdegnene i de sange, hvormed de paa disse høitidsaftener skulde glæde byens folk. Endvidere var paaske- og pinsesferierne nogle dage længere end nu, ligesom helligdagene aaret rundt var adskillig flere.

Søn- og helligdage medførte dog ogsaa sine pligter. Alle skolens disciple havde tvungen kirkegang, baade til høimesse og aftenfang. Før gudstjenesten samledes de paa skolen, hvor der holdtes en kort andagt. Derfra gik de parvis til kirken med rektor og hørere, 4de lektie til Vor frue, de øvrige til domkirken. De, som udeblev, og de, som under tjenesten „begik nogen uskikkelig", opskreves af „custos“, som siden afleverede listen til sin hører. Davidsdegnene fordeltes paa de to kirker og ledede sangen. Efter gudstjenesten gik alle paa samme maade tilbage paa skolen, hvor de af sine lærere examineredes om prædikenens indhold. Denne tvungne kirkegang var tilvisse, som rektor Dafs har udtalt, „en tung post“; kirkerne var ikke opvarmede om vinteren, og de arme børn, for hvem yderplag var en ufsjendt ting, frøs ofte saaledes, at han under prædiken lod dem slippe ud for at røre paa sig.

En sølelig forstyrrelse i skolearbeidet forvoldtes ved den saakaldte sangoppartning, visse en ældgammel skik. Ved de fleste brudevielser ønskedes fremmøde af skolens sangere, for hvem denne tjeneste vistnok var glædeligere end nogen anden, da de kunde gjøre regning paa rigeligt traktament i bryllupshuset. Det var desuden almindeligt, at en og anden skoledegn forfattede bryllupssange, hvilket skaffede en liden privatindtægt. Heller ikke maatte Davidsdegnene savnes ved be-

gravelfer. Den betaling, som ydedes for sangopvarthningen, tilfaldt skolens kasse, for hvem den var en ret betydelig indtægtskilde. Der blev i 1736 nøiagtig fastsat, hvormeget der ved hver saadan leilighed skulde betales til skolen, beregnet efter brudgommens eller den afdødes rang og stand, hvorhos det bestemtes, at afgiften skulde ydes, selv om sangopvarthning ikke var forlangt. Den var altsaa fra at være en frivillig sag gaaet over til en rettlighed for skolen, som først ophævedes i begyndelsen af det 19de aarhundrede mod en erstatning af statskassen.

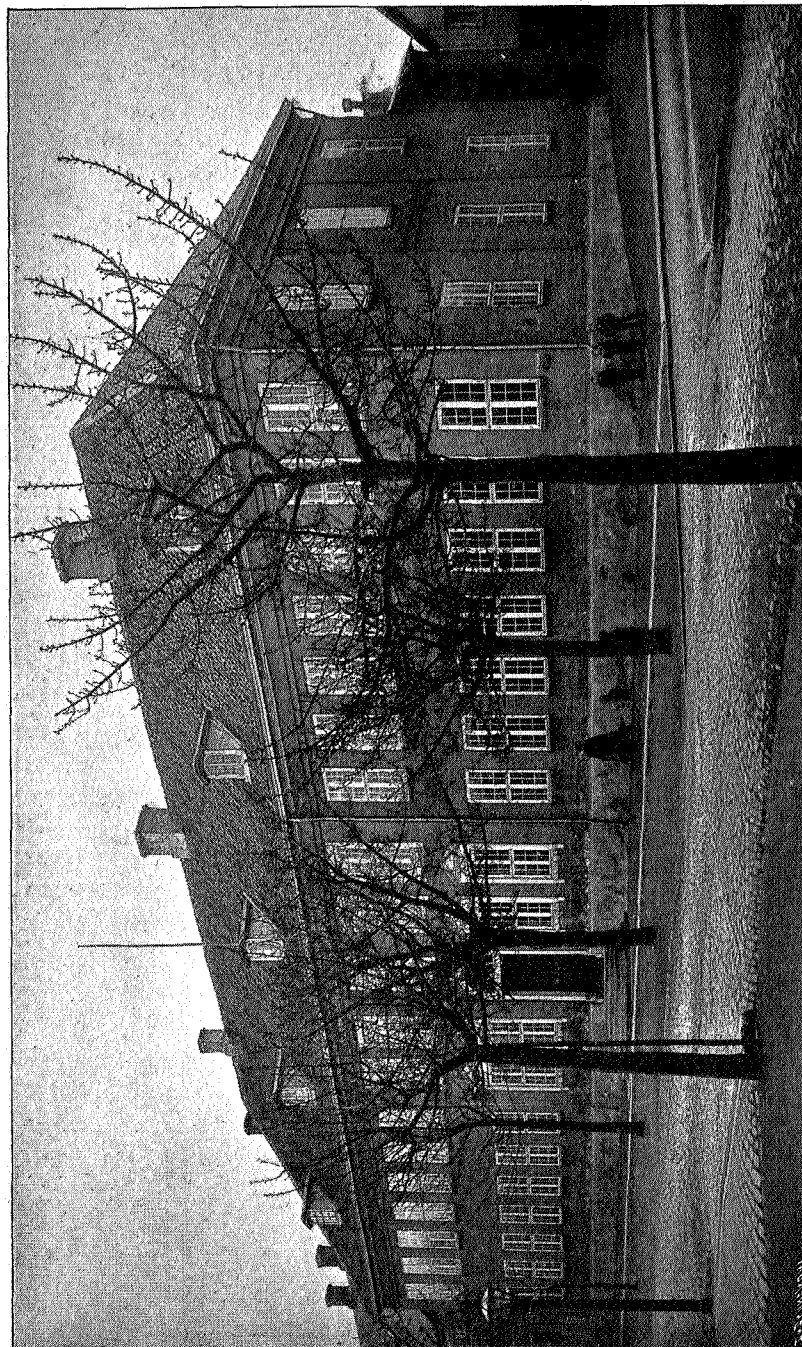
*

*

*

Uf de rektorer, som havde staaet i spidsen for Trondhjems skole siden reformationen, var flere ganske vist baade lærde og dygtige; men en fremragende rektor fik skolen først i mag. Anders Borch (1693—1709). Han var en slegning baade af Petter Dass og af Ludvig Holberg. Som latinsk filolog havde han i samtiden et viden berømt navn, og af hans talrige skrifter vakte enkelte opmærksomhed ogsaa blandt udlandets lærde. Ved siden deraf nærede han stor interesse for naturvidenskaberne og tog sine Disciple med paa botaniske udflugter i byens omegn. Kathedralskolen fik i hans tid en ny bygning, men denne brændte efter nogle faa aars forløb i 1708, hvorover der siges, at Borch græmmede sig tildøde. En anden efterretning, som kan være mere sandsynlig, gaar ud paa, at hans død fremskyndedes ved de ideelige fornærmelser, han var udsat for af sin biskop Peter Krog. — Efter Borchs død lod biskop Krog opføre et nyt skolehus, samtidig med at han fik sin egen søn, Nils Krog, ansat som rektor. Begge dele var til skolens største skade. Skolebygningen blev saa slet og stygt opført, at den efter en gammel forfatters udtryk „lignede en hestestald“. Den nye rektor styrede i 20 aar skolen saaledes, at den ved hans afgang fik det vidnesbyrd, at den var raadden baade indvortes og udvortes. I faa aar var derefter Hans Skanke rektor, en sygelig og paa den tid udslettet mand, som ikke formaaede at bringe skolen paa fode.

Trondhjems dygtigste rektor i forrige aarhundrede var utvivlsomt Skankes eftermand Benjamin Dass (1734—51), hvem det lyffedes at hæve skolen fra den afmagt, hvori den var sunket, til en saadan anseelse, at det ved hans fratræden kunde siges, at neppe nogen skole i begge riger kunde lignes ved den. Han begyndte med at befri skolen for en hel del gamle og umulige mesterlektianere eller, som en samtids udtrykker det: han rensede Ugias's stald og drev ud en mængde stivsfjeggede asner, bedre skikkede til at drage plogen end studere. Der-

Reproduceret af Dr. Brunsfow, Gjørlunda

Trondhjems Kathedralskole.

Reproduceret af G. Olsen, Trondhjem.

efter udarbejdede han en plan for disciplin og undervisning, som viser, at han i forstand paa skolefager stod i første række blandt den tids pædagoger. Han var en rektor, som vilde styre selv, og de heftigste stridigheder opkom snart mellem ham og biskop Hagerup, der ved hver leilighed blandede sig ind i skolens anliggender og gjorde sin myndighed gjældende paa en for Dafs frænkende maade. Efterhaanden blev denne træt af skolelivet; han havde en stærk lyst til at leve et af embedsgjærning uhindret liv, opofret til videnskabelige studier. Det lyffedes ham at faa rektoratet overdraget til den fjæreste af sine for-
dums disciple, Schøning, mod en pension af denne. Sine senere leveaar tilbragte Dafs i Kjøbenhavn, agtet og æret af tidens første lærde, med hvem han levede i fortrolig omgang.

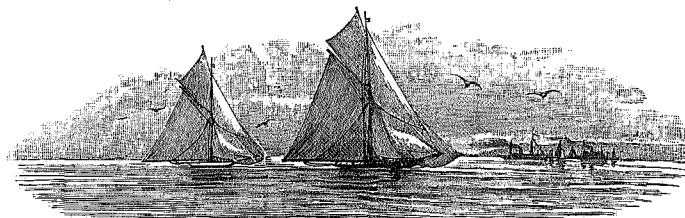
Eigesom sin forgjænger var Gerhard Schøning en fattig Nordlænding, som ved sin begavelse og energi naaede frem til et høit anseet navn. Da han i en ung alder blev rektor, havde han allerede henledet opmærksomheden paa sig som en lovende historieforsker. I sine rektoraar i Trondhjem (1751—65) fortsatte han utrættelig og med held paa den betraadte bane. Hans samliv med Suhm og hans deltagelse i videnskabselskabets stiftelse og virksomhed skal her blot nævnes. Som rektor roses han for nøiagtig opfyldelse af alle sine embedspligter, ligesom Suhm om ham udtaler, at han „aldrig ved den ideligste omgang har andet opdage nogen feil hos ham". Søgningen til skolen, som under Dafs havde tiltaget betydelig, vedblev under ham at holde sig paa samme høide. Det tør dog vistnok siges, at Schøning i betydelig mindre grad var skolemand end hans forgjænger; det er ikke som saadan, men ved sit lærde forfatterskab, han har vundet en fortjent navnkundighed. Det var vistnok ogsaa med stor tilfredsstillelse, han ombyttede sit rektorat med en professorstilling i Danmark.

Skolen havde allerede længe lidt under den brøstfældige tilstand, hvori den af biskop Krog opførte bygning befandt sig. I 1773 omtales i en biskoppelig erflæring „skolehusets saavel uanseelige som og faldefærdige tilstand, i den grad at samme ikke alene er til stor vanzir, især for fremmede, men og i stormende veir hel skræksom for skolens lærere, hvilke ofte maa frygte for, at det skal falde dem over hovedet". Med forhandlinger om en ny bygning udhalede tiden fra aar til aar, da autoriteterne var uenige om tomt, om byggemateriale og fremfor alt om, hvorfra pengene skulde komme. Nøden blev imidlertid saa stor, at man maatte fraslytte den gamle skolegaard, der blev solgt for 79 rdl. (!) og skaffe skolen midlertidigt husrum. Omfider blev tomt kjøbt af kammerraad Waagers eiendom, en fgl. resolution

fastslog murstensbygning og tillod, at omkostningerne bestredes af de angellste stiftelses midler. Den 29 januar 1787, kongens fødselsdag, indviedes med megen høitidelighed den prægtige og for datidens latinskole rummelige bygning, der tillige afgav lokale for videnskabselskabet og dets samlinger. Trondhjem kunde længe være stolt af at eie den anseeligste skolebygning i landet. Den fik medrette indskriften: Monumentum pietatis Thomæ Angeli.

Under Schonings nærmeste eftermænd (Kleist, Smith og Loft) gif skolen snarere tilbage end frem. I slutningen af aarhundredet lededes den af Søren Monrad (1789—98), den fra det norske selskab bekjendte „Søren Latiner“, tidligere rektor i Kristianssand. Efter hans egen fremstilling modtog han en discipelskare, som var baade uvidende, doven og faad, og saa forfømmelig, at naar han traadte ind i klasserne om morgenen, savnede han lige indtil halvdelen af eleverne. Han fandt det derfor nødvendigt at optræde med stor strenghed, i den grad at han begyndte at frygtes „som lynild og torden“. Dette hjalp, og der kom snart orden i tingene. Alligevel gif discipeltallet paa den tid sterkt nedad, hvilket vel for en væsentlig del maa sættes i forbindelse med realskolens oprettelse; denne skoleart svarede til tidens aandretning og har visse truffer discipule bort fra latinskolen. Ved Monrads død gif der i denne kun 32, og i 1804 talte den kun 15 discipule. Medens Monrad var rektor, fik de norske kathedralskoler tilladelse til at afholde examen artium for sine dimittender; i Trondhjem afholdtes artium første gang 1797 for ikke mindre end 11 kandidater.

Der var i Danmark allerede i en aarrække arbeidet med stor iver paa en gennemgribende og høist fornøden omordning af hele det høiere skolevæsen. Man var i begyndelsen af det 19de aarhundrede kommen saavidt, at enkelte skoler organiseredes efter de nye principer. I 1806 blev Trondhjems skole „reformeret“. Dertil hørte afskaffelsen af det gamle klasselærersystem; istedenfor hørerne indsattes 4 adjunkter, der var faglærere ligesom nu. Konrektoratet ophævedes. Ogsaa med undervisningssagen foretoges der en række indgribende forandringer i den nye tids aand, hvilket alt nærmere fastsloges ved skoleordningen af 1809. Dermed indtraadte de skoleforhold, som i det store og væsentlige har holdt sig til den seneste tid.

De gamle Kampe om Trondhjem.

af

Dr. Yngvar Nielsen.

Flere Gange har Trondhjem og Trøndelagen været en Indsats i de indbyrdes Krige mellem de nordiske Magter. Kampen om det gamle Erkesæde, som engang var Nørreavældets Midtpunkt, har ogsaa i de Tider, da Norges politiske Magt kun var ringe, havt en afgjørende Indvirkning paa Begivenhedernes Gang, og der er i Trondhjemsfjordens Omgivelser fort flere Kampe, der have gjældt Herredømmet over disse frugtbare Landskaber. En vekslende Skjæbne har rammet dem, og Trøndelagen har under disse Kampe lidt meget. Sagatiden havde bragt Uro og Strid. Men de senere Tider have desuagtet set et skarpere Strid, hvori det for Alvor har gjældt Trøndelagens Bevarelse som norsk Land, og det kan derunder til enkelte Tider have seet mørkt nok ud. Imidlertid er dog Udgangen bestandig bleven den, at dette Landskab med de gamle Minder og den herlige Nationalhelligdom er bleven hævdet som norsk. Af disse Kampe er der meget at lære. Historien forstaaes bedre ved dem, og af Skildringen af Krigens Rædsler vil den forstaaende Læser kunne lære at elske Fredens Velsignelser.

For en Del er der til samme Tider fra Trøndelagen ogsaa kjæmpet om Besiddelsen af det gamle norske Landskab Jæmteland, saavel før som efter 1645, da dette ved Brømsbrofreden var bleven afstaaet, hovedsagelig som en følge af den Modgang, der paa fjerne Valpladse havde rammet det dansk-norske Monarkis Stridskræfter. Der er fra Norge sat meget ind paa det Maal, først at bevare, der-